

ASSOCIACIÓ CABANILLES
D'AMICS DE L'ORGUE

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

XVII

ORGUE D'ALGEMESÍ
(València)

Març 1981

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

- I. Orgue del Col·legi de Sant Josep del Jesuïtes de València.
- II. Orgue de la Parròquia del Sant Àngel Custodi de València.
- III. Orgue de Borriana (Castelló).
- IV. Orgue de l'església del Temple de València.
- V. Orgue de Crevillent (Alacant).
- VI. Orgue de Morella (Castelló).
- VII. Orgue de Vila-real (Castelló).
- VIII. Orgue de la Catedral de València.
- IX. Orgue de Lliria (València).
- X. Orgue de Forcall (Castelló).
- XI. Orgue de Vilafranca (Castelló).
- XII. Orgue de Cinctorres (Castelló).
- XIII-XIV. Orgue de Sueca (València).
- XV. Orgue de Manises (València).
- XVI. Orgue de Nules (Castelló)

*El proper número estarà dedicat a l'orgue de la parròquia de Nostra
Senyora del Carme (convent de carmelitans)*

PRESENTACIÓ

En pensar en la preparació de la monografia de l'orgue d'Algemesí, sempre havíem sentit un interès i emoció especial per tractar-se del poble nadiu del nostre Joan Bta. Cabanilles. La vida del nostre insigne músic és plena encara d'enigmes i secrets, malgrat els esforços que es fan arreu del país per tal d'aportar-ne documents que ens facen més llum sobre la seua figura.

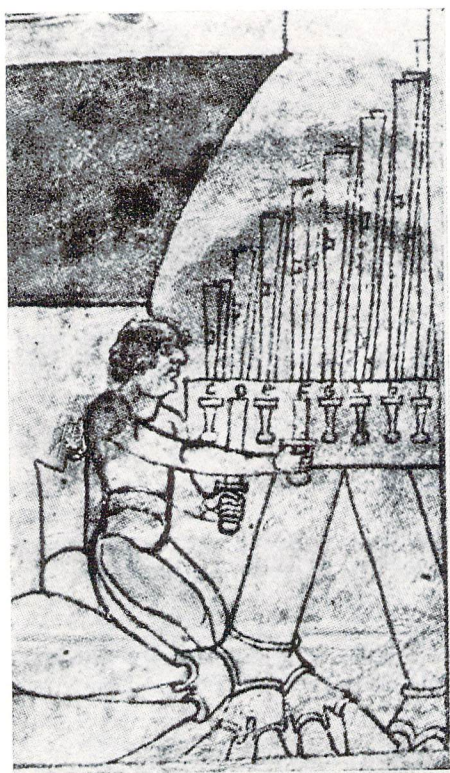
Josep-Antoni Domingo i Borràs, cronista oficial d'Algemesí ha estat el qui ha preparat aquest treball que avui presentem. El seu interès per tots els aspectes de la vida i la història del seu Algemesí nadiu, així com la seua preparació intel·lectual que avalen la seua llicenciatura en Filosofia i Lletres, secció Història i la seua activitat docent, actualment a l'I. N. B. de St. Vicent Ferrer de València com a professor agregat de Geografia i Història, plaça que va guanyar per oposició amb el número 2 de la promoció, ens feren pensar en ell per a la preparació d'un estudi rigorós sobre els orgues i organistes d'Algemesí. Li agraïm l'esforç amb què ha treballat aquest tema —tan sovint oblidat pels historiadors locals—, ja que les seues múltiples ocupacions i treballs a les aules, articles en revistes, conferències, etc., i la preparació de la seua tesi doctoral sobre “Aproximació a l'agricultura d'Algemesí fins a la Revolució Industrial. Anàlisi econòmica i social”, el tenen extraordinàriament ocupat.

Sabem que el poble i l'actual Ajuntament d'Algemesí són ben conscients d'haver estat el bressol d'un músic i organista realment extraordinari, i ho han demostrat un cop més fent costat a aquesta publicació, adquirint-ne un elevat nombre d'exemplars, la qual cosa ens ha obligat a fer-ne la tirada més llarga de tots els números que hem publicat ja a la nostra col·lecció «Orgues del País Valencià». No és d'estranyar que aquest poble amb un historial musical remarcable, tinga actualment una vitalitat extraordinària en aquest camp, que es reflecteix clarament en la seua Schola Cantorum, cor Cabanilles, Xiquets Cantors d'Algemesí, Centre d'Estudis Musicals (Conservatori), Escola de Dolçainers, Banda de Música, etc., i és per això que ha donat personalitats musicals destacades tant en el camp de la composició, direcció, docència, interpretació, etc., i, tot i que ara no podem entrar en més detalls, citem almenys N'Agustí Alamán, que en la seua dilatada vida musical tant ha donat a la música valenciana i que ha centrat actualment la seua activitat docent com a catedràtic de Música de l'Escola Universitària del Professorat d'Educació General Bàsica

de València; com també l'actual Director del Conservatori Superior de Música de València, En Josep Ferriz, personalitat molt destacada en el camp de la direcció d'orquestra i que, havent estat director d'importantes agrupacions musicals tant a Espanya com a l'extranger, ocupa actualment, juntament amb l'important càrrec que acabem d'esmentar, la direcció de la Banda Municipal de València.

VICENT ROS

President d'ACAO



En la Bíblia del tercer abat del monestir de Cîteaux Esteve Harding, de finals del s. XI o començament del XII, hi trobem aquest bell exemplar d'orgue

INTRODUCCIÓ

Algemesí és un poble de la Ribera situat al bell mig de la comarca, a la vora esquerra del Xúquer, assentat damunt la seua fèrtil planúria al·luvial. Si entenem estrictament a criteris de divisions territorials s'inclou dins la Ribera Alta, però si ens fixem en altres aspectes ben bé podrem trobar trets peculiar d'ambdues Riberes, l'Alta i la Baixa. El medi físic ha possibilitat moltes i variades activitats agràries però la voluntat dels seus habitants ha estat el fet determinant perquè Algemesí fos des de sempre un poble d'acurats llauradors.

Els 41'77 quilòmetres quadrats, 50.124 fanecades, del seu terme municipals —dels quals el 85'4% és conreat i la resta ocupada pel cos urbà i demés elements comunitaris de serveis—, són l'adició de molts i continuats anys d'esforç i suor en lluita activa contra el medi per adequar-lo a les necessitats més escaients. Avui totes les terres productives són regades per l'aigua del Xúquer mitjançant la Séquia Reial —que aquí rep el nom de Séquia del Rei per diferenciar-la de la Reial Comuna d'Algemesí—, i llurs cultius principals són el tarongerar, dominant als tres quarts del terme, l'arrossar, la dacsà, hortalisses i fruiters.

Les primeres instal·lacions manufactureres, relacionades sempre amb l'agricultura i l'alimentació, es bastiren a poc de començat el segle actual arrosegant una vida discreta amb creixement constant encara que lleu. L'expansió té lloc als darrers vint anys al temps que apareix com a novetat un sector terciari acompanyat amb l'augment numèric de la població i la demanda d'una societat que evoluciona cada vegada més a formes típicament urbanes.

La població algemesinenca segons el padró municipal de 1979 era de 25.469 habitants, concentrada la major part d'ells al clos urbà, essent la població dispersa pràcticament nul·la. El tràfec humà amb totes les seues activitats i ocupacions es desenvolupa principalment amb la ciutat de València y amb Alzira, cap de la comarca.

DADES HISTÒRIQUES

L'origen del nostre poble és encara per conèixer. Fins avui cap font arqueològica ni històrica hi ha que faça referència al fet fundacional. Sols pel nom «Algemesí» —l'asselellat o lloc que rep el sol tot el dia—, ens fa pensar en un origen àrab o bereber ocorregut en temps incert sota la dominació musulmana i suposadament relacionat amb activitats agràries.

La integració a la civilització cristiana hom creu que es produiria arran de la conquesta de la ciutat de València per Jaume I a l'any 1238 i a conseqüència del pacte signat amb el mardaxaní Abú-l Djumayl Zaiñan, pel qual aquest es retirava al sud del Xúquer deixant francs els territoris del nord. Llavors és quan Algemesí cau «de iure» sota el poder dels cristians.

El «Llibre del Repartiment» és l'acta de naixement a la història. És on per primera vegada, amb data del 23 de novembre de 1243, trobem Algemesí com una més de les moltes alqueries que hi havia pels voltants. Aquest fet, encara que no d'una manera determinant, fa al·lusió a l'origen agrari de què abans parlàvem en presentar-nos-el com una mena de poblament pròpia de zones d'explotació agrària intensiva.

El que sabem cert és que al 1249, set anys després de presa Alzira, quan Jaume I organitza administrativament els territoris conquerits dels voltants del Xúquer, Algemesí és inclòs sota la jurisdicció particular de l'esmentada vila. Juntament amb ella rebrà els drets que li atorguen i intervindrà també en tots els fets més importants de la història esdevenidora —guerres de la Unió, Compromís de Casp, guerres de la Germania, etc.—, fins al 1574, any en què Algemesí s'independitzarà de la vila-mare.

La documentació del segle XIV a més a més sovinteja la denominació de «Lloc» per referir-se a l'antiga alqueria. Fins a cert punt vol això dir que la xarxa organitzativa del poblament anava prenent cos i Algemesí s'afermava com a centre de les alqueries més properes. Segurament fets com els d'ésser assegut damunt unes fèrtils terres d'antic regadiu, junt al camí reial en una cruïlla de camins i prop del riu Sec ens ho explicarien.

El desenvolupament d'Algemesí gairebé cert s'iniciaria a la segona meitat del segle XIV allargassant-se pel XV i XVI a onades d'expansió i depressió acordades amb la dinàmica general del País. Les dades recollides pels registres de l'impost del morabatí ens manifesten entre 115 i 119 focs per al període esmentat.

Des de les Germanies (1519-21) fins a l'expulsió dels moriscos (1609) s'obri per a Algemesí la fase més significativa de la seua història local al temps que s'inicia l'etapa econòmica més greu. La situació derivada de la repressió dels agermanats, el corrent afavorit pel poder central en crear viles reials independents i d'altres afers empresos per les «forces vives del Lloc», feren que dels homes de la «Confraria del gloriós Sant Jaume» sortiren idees de desmembració que, plantejades seriosament, ja en 1554 conclouien el seu tràmit legal en 1574 obtenint de Felip II —mitjançant el pagament de vuit mil ducats com a servei a l'arruïnada Corona—, un privilegi reial que l'anomenava «Universitat» separada d'Alzira. Més tard, en 1608, s'obtenia de Fe-

lip II —altra vegada en forma onerosa—, un privilegi anomenant-la «Vila Reial» i un altre que li permetia intervenir al govern de la Séquia Reial del Xúquer en igualtat amb Alzira. A més a més, des de 1550 venia bastint-se l'església nova del Gloriós sant Jaume; al 1557 es contractava amb l'orguener mestre Pere Serrano l'orgue de l'església, i abans del 1603 li encomanaven a Francesc Ribalta pintar el retaule major i d'altres més. Tot açò en part justifica el que un document coetani ens diga que «la vila és molt empignorada». El bandolerisme a la Ribera, centrat en Algemesí, pot ésser que estiga relacionat amb aquesta situació, general i particular, de depressió als darrers anys del segle XVI i primers del XVII.

A la llarga del segle XVII Algemesí roman en una situació crítica sota tots els aspectes de la seua vida. El camp experimenta les conseqüències de la depressió general i indirectamente de l'expulsió dels moriscos; demogràficament s'adverteix una disminució dels naixements, ben palesada pels llibres de l'arxiu de la parròquia de sant Jaume, que té el seu mínim a mitjan del segle, i com expressió de la reducció de la població total podem advertir les 480 cases que hi havia en 1609, les 344 de 1646 i les 311 de 1681; els càrrecs municipals són refusats al·legant els més variats i melindrosos pretextos; i darrerament la cultura del barroc té els exponents més significants amb l'espiritualitat dels temes tenebristes de Ribalta, a primeries del segle, les composicions musicals de Nofre Guinovart o Joan Baptista Josep Cabanilles i Barberà, o amb la plàstica arquitectònica del bell campanar del 1703.

Als darrers anys del Siscent ja s'adverteixen els primers símptomes de canvi conjuntural. El comportament demogràfic és de bell nou elements més esclaridor. Al 1702 el Consell Municipal s'adonava que «a la present vila venent moltes persones forasteres a viure sens saber quí son ni perquè sen venen...» i el dotze de desembre del 1703, per segona vegada, manava una crida advertint que «sots pena de 50 lliures que tots els forasters de fa tres anys ençà i els veïns que tinguen acollits forasters en sa casa ho manifesten als Justicia i Jurats...». Òbviament aquest corrent d'immigració, que s'afegia a una natalitat ascendent ja des d'abans, fou paralitzada pels esdeveniments de la Guerra de Successió restant així la població total aturada en 451 veïns entre 1712 i 1721.

Cap als anys trenta del Setcent reviscola la situació de creixement general i el desenvolupament agrari és evident; el conreu de la morera a les terres del regadiu possibilitava el revifament de les activitats filaneres de la seda que abastien a les manufactures textils d'altres llocs. Per altra part, la incorporació de fet del terme de la baronia de Pardines en 1738 beneficiava als llauradors algemesinencs permetent-los l'expansió arrosaire, malgrat les disposicions restrictives que hi havia envers aquest. Darrerament, dels secans, amb les vinyes, oliveres i

garroferes, eixien beneficis complementaris. A més a més, arran de 1771 el regadiu augmentarà la seua ària en esser continuada la Séquia Reial del Xúquer pel Duc d'Híjar que afectaria principalment als ermassos de Cotes. Ara bé, fent una valoració sòcio-econòmica d'aquest creixement, cal dir que en gran part descansava sobre la base d'un esforç humà considerable puix que un alt percentatge de terres era en mans de reduïts grups socials absents —privilegiats i burgesia ciutadana de València sobre tot—, que les tenien arrendades a canvi dels corresponents pagaments d'anyades, és dir, tota una situació gairebé feudalitzada. Malgrat tot, els 4.076 habitants recomptats pel cens de Floridablanca de 1787 ens fa pensar en un segle XVIII d'expansió per a Algemesí.

La política municipal esdevingué rutinària. El «Cabildo municipal», com ara s'anomenava oficialment al «Consell General» foral, apareix excessivament preocupat pels assumptes administratius però gens animat a prendre iniciatives capdavanteres; els càrrecs quasi sempre son ocupats pels mateixos personatges i des de mitjan segle en avant es transformen en vitalicis. En resum, d'una lectura atenta de les actes d'aquestos «cabildos» ben bé es descobreix un fort sentiment de control superior que hi ha sobre els regidors els esporugueix fins minvar-los la capacitat de decisió. Açò era part del que els havia vingut d'Almansa...

Culturalment el clero continua essent el grup social més prestigiós per la seua preparació, i continua la seua tasca canalitzadora del corrent popular; el cas dels preveres Querol, en Blai i en Josep, quan cap a mitjan segle treballen en organitzar i estructurar la nostra festa major, la de la Mare de Déu de la Salut, n'és ben esclaridor. Per altra part, el clero és l'únic mecenes local, les obres plàstiques més característiques del segle es faran dins del conjunt parroquial: la decoració barroca-rococó de l'església primitiva a 1720 i els catorze frescos neoclàssicistes de la volta de la nau central de l'església nova pintats per Joaquim Oliet als darrers anys del XVIII.

El segle XIX és el dels canvis estructurals; la comunitat algemesinenca experimentarà fonamentalment sota els aspectes sòcio-econòmics i polítics les transformacions pròpies de la caiguda de l'Antic Règim i l'aparició d'unes formes de vida que es mantindran, amb molt poques variacions, fins ben entrada la segona meitat del segle XX.

Passada la primera trentena d'anys, darrere la guerra del Francès i dels nefast regnat de Ferràn VII, la població repren de bell nou un ritme de expansió que, col·lapsat de vegades, serà continuat i constant; així els 5.984 habitants de 1857 es transformaran en 8.127 a 1900 malgrat les epidèmies colèriques (1833, 1854, 1855, 1860, 1865, 1885 i 1890) a més d'altres de menys consideració.

Els assumptes econòmics de major valoració segueixen essent els

agraris, puix que els altres sectors productius són pràcticament insignificants. En les primeres dècades encara predominen els conreus tradicionals —morera, arròs, forment, vinya, oliveres, etc.—, però des dels anys quaranta en avant la taronja, l'arròs i el cacauet donen lloc a la formació d'una agricultura d'exportació amb clara orientació capitalista que es veurà afavorida per l'arribada del nou mitjan de transport —el ferrocarril Grau de València-Xàtiva a 1853—, i la introducció del guano a 1854 com fertilitzant.

Pel que fa al règim de propietat de les terres també es produïxen canvis substancials. Les lleis de la desamortització eclesiàstica feren que els béns del clero passaren a mans de la burgesia liberal, resident a València sobretot, i de molt poques famílies d'Algemesí, no determinant cap reforma agrària. Ara bé, les terres de la noblesa i les d'aquesta burgesia absentista arrendades en parcel·les reduïdes als llauradors pobletans, seran —ja ben entrada la segona meitat del segle—, l'únic camí d'accés a la propietat, nodrint-se així a poc a poc una nombrosa massa de petits propietaris.

Els esdeveniments polítics del convulsionat segle XIX es reproduïren aquí amb fort passionalisme; molts algemesinencs des de la seua posició i segons la convicció ideològica prengueren part en ells. La guerra del Francès, les guerres carlines, els enfrontaments entre reialistes i lliberals, el bandolerisme gairebé crònic, aixecaments, revolucions, canvis polítics, etc... foren aspectes que tingueren gran ressò al nostre poble.

Aquesta societat pluralitzada del XIX, fortament contrastada amb la divuitesca, es l'arrel més enfonsada de l'actual.

EL TEMPLE PARROQUIAL DE SANT JAUME APÒSTOL

Al mateix centre urbà d'Algemesí, ocupant tot un costat de la Plaça Major, s'aixeca imponent el temple de sant Jaume. En realitat es tracta d'un conjunt parroquial format per l'església primitiva —avui capella de la Comunió—, l'església nova, el casal de l'abadia —residència rectoral—, i el solar de l'antic fossar o cementeri. El nucli principal d'aquest conjunt arquitectònic fon per molt de temps l'església primitiva, fins que va ésser construït el nou temple. Totes les altres dependències es bastiren al voltant d'aquella.

El moment i les raons de la fundació d'aquest antic temple són desconeguts encara. Sabem que a 1483 la parròquia d'Algemesí ja era separada de la d'Alzira de la qual fins aleshores havia depès. L'emancipació eclesiàstica era una realitat quasi cent anys per endavant de la

desmembració civil, però tampoc sabem el perquè. Des de l'esmentat any la «Comunitat i Clero d'Algemesí» donà proves evidents de la seua autonomia.

Respecte als coneixements arquitectònics del primer edifici que es bastí també tot són suposicions i hipòtesis. La tradició oral i historio-gràfica ens ha parlat sempre d'una primera església bastida damunt el solar d'una mesquita musulmana, però fins avui cap tipus de font ha pogut avalar-ho. Les dificultats augmenten més si tenim en compte que al llarg de la guerra de la Germania li botaren foc per dues vegades i darrerament, a 1720, la construcció de la volta barroca-rocócó recobriria interiorment l'antic edifici, cas que continuàs encara dempeus.

Per a conèixer breument les notícies històriques sobre el nou temple, cal reproduir aquí les publicades per E. Sarrió al seu encomiable «Catàleg general...»: «Construït en la segona meitat del segle XVI (1550-1582) per Doménec Gamieta en col·laboració amb Joan d'Alacant i Joan Matalí. Té als seus peus, comunicada per tres arcs, l'església antiga. Nau absidal amb dues laterals transformades en capelles. Interessant creuer de nervadures, contraforts, arcs i pilastres de pedra tallada. Reformada a finals del XVIII (1789) i recoberta modernament (1890 i 1927) amb estucats i daurats que deformen la seua estructura primitiva. La portalada principal oberta a la Plaça Major, localitzada en la nau lateral dreta, és molt suggestiva: d'estil renaixentista-plateresc amb fornícules ornamentals d'imaginaria posterior. Sobre el seu arc descansa el bell campanar del XVIII (1703).»

Compartim l'opinió de l'esmentat senyor Sarrió del fet que ens manca encara un estudi seriós i profund que allumene sobre les qüestions que poguessen sortir.

ELS ORGUES I ELS ORGANISTES D'ALGEMESÍ

De les variades manifestacions musicals practicades a Algemesí sols ens ocuparem d'un aspecte concret, dels orgues i organistes de la parroquial de sant Jaume, a través del poc que diuen unes quantes sèries documentals consultades que es troben a l'Arxiu Municipal. D'antuvi advertim que només cau dins de la nostra intenció divulgar —alliberar de la pols i el silenci desidiós— i ordenar, amb més o menys sistematització, unes poques dades per tal d'estalviar-los tasques enutjoses de lectura paleogràfica als futurs estudiosos que decidisquen afrontar el tema amb un tractament més complet.

Les festes que, des de temps antics, Algemesí celebrava eren el Corpus, la Mare de Déu d'Agost i les dels patrons sant Jaume, sant Nofre, sant Sebastià i la Mare de Déu de la Salut. Dintre els molts

trets de la solemnitat en la celebració un d'ells era la música que, abans de disposar la parròquia de Capella i Orgue, és de suposar que es portara d'algun altre poble dels voltants però sempre d'acord amb la importància de la festa. Tot açò ens explicaria el fet de que quan els obrers de sant Jaume es decidiren a bastir el nou temple (1551) pensaren simultàniament de dotar-lo d'un orgue.

Efectivament, el vint-i-tres de gener de 1557, Geroni Folqués, obrer, en nom i representació de l'Obreria d'aquell any, contractava amb el mestre Pere Serrano la construcció del primer orgue que fins avui es té notícia. En el contracte (Doc. I) acordaven les característiques de l'instrument, el preu i termes del pagament, data de lliurada i altres obligacions a complir per cadascuna d'ambdues parts.

De la lectura del document es desprenen unes poques qüestions relacionades entre si, a saber: la data d'acabament deuria haver estat la nit de Nadal de 1558, però el document privat no es fa públic fins el dinou de desembre de 1590. Vol dir açò que l'orgue no pogué fer-se per a la data acordada i se'n contractà un altre de les mateixes característiques més tard?, conseqüentment si fou acabat el de 1558, on va ésser instal·lat? puix aleshores l'església nova tampoc hi era acabada; i darrerament, l'autor de l'orgue de 1558 era Pere Serrano però de no haver-lo fet ell, qui fou el de 1590 i quant de temps tardà de fer-lo? Per damunt de qualsevol interrogant pot concloure's que aquest fou el primer orgue de la parroquial i que, bé en 1558 o 1590, fou fet d'acord amb el projecte del mestre Serrano. Aquest fou l'orgue del que aprengheren les primeres lliçons musical Nofre Guinovart o Joan Baptista Cabanilles.

Al «Manual de Consells de 1641-50» trobem una breu cita que diu textualment «admeteren 3 sous 2 diners del examen del orgue...».

L'aspecte extern de l'orgue, la façana, no la coneguem. Al propi document es diu que «ha de tenir i ser de tres castells, conforme a la mostra feta en paper i lliurada en poder de mi, dit Hieroni Folqués...», però aquesta mostra no l'hem trobada i com tampoc en tenim cap fotografia —o almenys no sabem que hi haja— feta abans de 1936, seguim l'opinió recollida per mossén Belda Ferré en 1908 als seus «Apuntes Históricas de la Villa de Algemés», que va esser la mateixa que perdurà fins aquest any, puix que fón respectada quan els senyors Randeines i Delyri installaren en 1888 un nou orgue que s'estrenava la nit de Nadal de 1893. Llavors l'únic testimoni que tenim és la breu descripció que l'esmentat mossén Belda féu: «Su fachada, que es la misma del órgano nuevo, es muy notable por su hermosura y magnitud, pues resulta un retablo de ocho metros de altura por seis de ancho, de estilo barroco, abundando mucho en él las alegorías de la música, camafeos y flores en los entrepaños, bases y respaldo de la plataforma».

Un darrer interrogant ens resta, qui tocava aquest orgue?. Fins 1609, que es fundava el benifet de l'orgue, i per uns quants anys després cal pensar en qualsevol persona experta o preparada, en conseqüència són, a manca d'altres, d'especial importància els noms de les persones contractades pel consell municipal per a mestres d'escola, baxonistes o bé músics a més dels mestres de capella. L'únic personatge del qual tenim referència és un tal mossén Pere Avila, mestre de capella en 1606.

El 10 de juny de 1609, davant el notari d'Algemesí Geroni Macià, es fundava el benifet dels Sants de la Pedra i sant Jaume, vulgarment anomenat el benifet de l'orgue, i el 14 d'octubre de 1632 es fundava el de mestre de capella sota l'advocació, segons J. Segura de Lago, de la Mare de Déu de la Salut. Tot açò significava el grau d'institucionalització que prenia una activitat musical creixent durant el segle del Barroc. Tenim constatat al «Manual de Consells» de 1684, amb motiu d'un recompte del censal que la vila tenia, «que la Vila li respon (al Clero) a un censal de 500 lliures que es lo preu del benifet del mestre de capella, un altre de propietat de 6 lliures 13 sous i 4 diners en pençio de 100 lliures que es lo preu del benifet de l'orgue...».

Mossén Josep Alcalà era el mestre de capella que per alguns quants anys regentava el benifet abans que se'n fes càrrec en 1653 mossén Nofre Guinovart.

Nofre Guinovart havia nascut a Algemesí el 13 de juny de 1638, era fill de Pere Guinovart i de Casilda Escrivà i batejat en l'església de sant Jaume. El 28 de desembre de 1653, com a mestre de capella i no organista, fou acollit al votiu de la Vila d'Algemesí (Doc. II) on romandrà fins al 28 de juny de 1659 a conseqüència d'un incident violent amb els Jurats (Doc. III) arran del qual és probable degué d'anar-s'en del poble. Als cadastres de 1655 i 1673 figura el títol de propietat d'ell però la darrer notícia apareix el 23 de novembre de 1680 quan els Jurats intenten comprar-li sa casa que estava buidada.

El temps que Guinovart residia a Algemesí fon coincident amb l'infància de Joan Baptista Cabanilles (1644-1712) (Doc. IV), però cap font parla de la presència d'aquest al poble ni de la possible relació entre ambdós. L'únic document de l'arxiu que fa referència al genial organista és el registre del seu títol de propietat al cadastre de 1673, a partir d'aquí es perd tota notícia.

La plaça vacant de Guinovart fon ocupada entre 1664 i 1712 per mossén Vicent Domingo, fill de Vicent, també d'Algemesí. A l'any següent, 1665, en pren possessió mossén Geroni Folqués, altre fill del poble, que apareix citat com organista beneficiat, essent el primer que és titolat així pels documents. Mossén Folqués vivia por de l'església, al carrer de les Creus, i va regentar el benifet fins a l'any de la seua mort en 1681. En morir deixava una molt bona herència. No sabem si des

de la mort del beneficiat de l'orgue se'n féu càrrec el mestre de capella mossén Domingo.

Passada la Guerra de Successió, de la llista de veïns confeccionada per a cobrar l'import de l'Equivalent de 1713 hem pogut extraure la relació completa dels components de la Comunitat i Clero d'Algemesí, a la qual consten mossén Joseph Pradas, que aleshores seria mestre de capella, i mossén Nofre Cubells i Granja, també d'Algemesí, beneficiat organista per al llarg període de 1713 a 1779 (Docs. V i VI). Però mossén Cubells no fou l'únic organista que visqué a Algemesí al segle XVIII, puix Joseph Gans, encara que aquí sols és citat com a músic (Doc. VII), sabem que es presentava en Sueca el 19 d'agost de 1745 a les oposicions convocades per a la plaça d'organista.

En morir Cubells es convocaren oposicions però tampoc sabem ni qui va participar ni qui componia el tribunal examinador (Doc. VIII), a més que l'absència de documents ens impedeix conèixer cap detall des de 1780 fins a 1794. Cal mencionar no obstant que a aquests darreres anys del XVII un altre algemesinenc, Vicent Adam, organista, residia a Madrid i s'encarregava de l'orgue de Nostra Senyora de l'Almudena, publicant-hi unes quantes obres amb gran difussió i lloances dels coetanis.

En 1794 amb mossén Gregori Assensi continua la llista de beneficiats organistes de la parroquial de sant Jaume (Doc. IX). Aquest l'ocuparà fins 1812 en que serà succeït per mossén Joseph Rovira (Doc. X) que el tindrà fins 1822 encara que pareix ser que des de 1817, per causa desconeguda, no s'ocuparia amb tota dedicació i possiblement fóra accidentalment reemplaçat per l'aleshores mestre d'escoles Vicente Sos i Ferris (Doc. XI) que com a tal romangué al poble fins l'any 1830.

El curt espai que mitjançava entre 1823 i 1826 regentava el benifet l'organista mossén Ramon Amorós (Doc. XII) i entre 1826 i 1831 mossén Manuel Climent i Cavedo (Doc. XIII), que era succeït a 1832 per mossén Ferran Gisbert i Boronat (Doc. XIV), que simultaneja el benifet amb el càrrec d'arxiver de la parròquia al llarg del seu prolongat estatge, ja que encara hi era en 1873.

A les darreries del segle XIX i per tot el XX les series documentals consultades globalitzen els pagaments al Clero i no citen noms concrets per tant es converteixen en insuficients, però pel ja esmentat mossén Belda Ferré ens podem assabentar que a 1908-1914 era beneficiat de l'orgue mossén Roderic Aguirre i Perelló, autor dels "Gojos a la Mare de Déu de la Salut"; en 1914-1916 fon mossén Just Ballester i encara viu al record l'imatge del darrer beneficiat en Vicent Igual i Ubeda que des de 1916, fins a 1962, any de la seua mort, ocupà dit càrrec en sant Jaume d'Algemesí, segons ens ho notificà la que fon ama seua, na Vicenta Ferrís i Esteve.

Per acabar direm que el 24 de juny de 1954, dia de sant Joan, s'inaugurava l'actual orgue OESA-Alberdi i que des de la defunció d'en Vicent Igual, seguint la tradició, mai no ha callat tocant-lo els senyors Macià, Girbés i ara Dídac Ramon i Lluch qui ensems dirigeix la Schola Cantorum «Joan Baptista Cabanilles» continuant així també la mestria de capella.

Josep Antoni Domingo i Borràs,

Cronista d'Algemesí



*Al manuscrit Belvoir Castle Psalter del s. XIII
hi trobem al mateix rei David tocant l'orgue,
amb rica vestimenta, corona real i situat lleu-
gerament de costat. A la seua dreta apreciem
clarament al manxaire que, apoiant-se en una
barra, acciona les manxes amb els peus*

DOCUMENTS

I

1590, desembre, 19. València.

Die XXIII Januarii anno a

Nativitate Domini MDLVII

Nos Hieronimus Folques, agricola, loci de Algemesi de presenti Valentie residens, nomine obrerii et tamque alter ex obreriis ecclesie parrochialis sancti Jacobi dicti loci de Algemesi parte ex una, et Petrus Serranus, organista, naturalis ville de Molinos regni Aragonum, in presentiarum Valentie residens, parte ex altera, in et super constructione et fabricatione quorundam organorum que in ecclesia dicti loci de Algemesi fieri debent per me Petrum Serrano.

Gratis et scienter et pro eis melioribus via, modo et forma quibus desine melius et efficacius fieri possit, possit et valeat, nos, dicte partes, confitemur et in veritate recognoscimus una parte vestrum alteri et altera alteri ad invicem et vicissim presentibus et acceptantibus et vestris ex ratione predicta, fuerunt et sunt inter nos, dictas partes, facta, inhita et nonmentata et in solemne pactum et stipulationem deducta capitula thenoris sequentis:

E primerament fonch pactat e capitulat entre dites parts que yo, dit mestre Pere Serrano, organista, haja de fer i ab tot efecte faça los dits orguens de la forma e manera següent, ço es, que los dits orguens han de tenir e lo orgue principal tinga dotze palms de intonatio conforme al orgue que sta en la esglesia de la vila de Çueca, fet per mi, dit mestre Pere Serrano, lo qual dit orgue principal ha de sonar i sone plé e flautat i unes quinzenes juntament ab lo dit flautat quan les volrran sonar, e així mateix ab lo plé quan volrran sonar les dites quinzenes.

Item etiam fonch pactat e capitulat entre nosaltres, dites parts, que lo dit orgue principal ha de tenir e portar quaranta i dos tecles, les quals han de començar i començen en orde, en cefaut, i acabar en almiré.

Item etiam fonch pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que lo dit orgue principal ha de portar e porte per punt dotze canons per orde de compostura, los quals hajen de ser e sien tots de estany, exceptat les set recontres que han de ser de fusta de pí.

Item etiam fonch pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que lo dit orgue principal ha de tenir i ser de tres castells, conforme a la mostra feta en paper i lliurada en poder de mi, dit Hieroni Folques, obrer i sacristà de la dita esglesia parrochial de sent Jaume del dit Lloch de Alegemesi.

Item etiam fonch pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que lo dits orguens han de tenir i tinguen una cadireta conforme a la cadireta dels dits orguens de Sueca en les diferencias tan solament, i que en

la dita cadireta haja de haver unes dotzenes groses més del que té la cadireta de Sueca.

Item etiam fonch pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que la dita cadireta ha de ser i sia de intonatio de sis palms, feta de estany, i lo joch de dita cadireta ha de ser conforme al joch del dit orgue principal.

Item etiam fonch pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que yo, dit mestre Pere Serrano, organista dessus dit, haja de donar e done la tela necessaria per als dits orguens, ço es, per a les portes del orgue principal i per a la dita cadireta, i ha de ser la dita tela de ensens blanch sense pintura.

Item etiam fonch pactat e capitulat inter nos, dictas partes, que yo, dit mestre Pere Serrano, haja de fer i faça tres manches conforme al que requeriran los dits orguens, i los cuiros de dites manches han de ser de cordová adobat, ab tota la fusta i ploms i coses necessaries per al exercisi de dits orguens, i dites coses vinguen e sien a carrech i despeses de mi, dit mestre Pere Serrano, organista dessus dit.

Item etiam fonch pactat e capitulat inter nos, partes predictas, quod ego, dictus Petrus Serrano, a carrech i despeses mies haja de donar i posar tota la fusta necessaria per als segrets dels dits orguens i tot lo demes ques requir i sera menester per als segrets dels dits orguens.

Item etiam fonch pactat e capitulat inter nos, partes predictas, que tota la altra fusta que sera menester per als dits orguens i les mans de obrar dita fusta ha de ser vinsa, i sia a carrech de la dita parrochia de sent Jaume, exceptat lo obrar de la fusta de les dites manches, lo qual ve a carrech de mi, dit mestre Pere Serrano, com dessus esta dit.

Item etiam fonch pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que los dits orguens en los modo, forma i manera dessus dits, fahedors per mi, dit mestre Pere Serrano, ab tot effecte los tinch de fer i acabar per a la festa de la Nativitat de Nostre Senyor Deu e Salvador Jesu-christ primer vinent del any MDLVIII, i acabats que sien modo et forma predictis, dits orguens se hagen de regonexer hils regoneguen dos persones expertes nomenadores una per cascuna de dites parts a carrech i despeses de la dita parroquia de sent Jaume.

Item etiam fonch pactat e capitulat inter nos, dictas partes, que lo preu dels dits orguens fahedors per mi, dit mestre Pere Serrano, modo et forma predictis, ha de ser i realment es, segons es estat i esta consertat entre nosaltres, partes sobredites, sismilia sous, moneda real de Valencia, los quals se hagen de pagar his paguen a mi, dit mestre Pere Serrano, desta manera, ço es, de present cent lliures, les quals yo, dit mestre Pere Serrano, in presentia notarii et testium infrascriptorum rebí realment e de comptants del dit Hieronim Folques en lo dit nom present et quia unde renuntio, e les restantes doscentes lliures a compliment dels dits sismilia sous, preu dels dits orguens, se me han de pagar a mi, dit mestre Pere Serrano, per dita parrochia de sent Jaume, ço es, cinquanta lliures quant yo, dit mestre Pere Serrano, haure portat per a assentar dits orguens al dit Lloch de Algemesi e cent cinquanta lliures en dos aguals pages, ço es, setantacinch lliures per a deu de janer del any MDLVIII e setantacinch lliures a compliment dels dits sismilia sous per a nou de janer del any MDLX.

Item etiam fonch pactat e capitulat inter nos, dictas partes, que los dits orguens se han de portar de la present ciutat de Valencia al

dit Lloch de Algemesi a despeses de la dita parrochia de sent Jaume i no del dit mestre Pere Serrano, organista dessus dit.

Item etiam fench pactat e capitulat inter nos, dictas partes, que los obrers i sachristans de la dita esglesia parroquial de sent Jaume del dit Lloch de Algemesi que seran en lo temps que dits orguens se assentaran en la dita esglesia sien tenguts i obligats a carrech i despeses de la dita parrochia de donar possada i servici franch a mi, dit mestre Pere Serrano, i a mos criats i a aquells que aniran per a assentar dits orguens i seran persones necessaries per el assento de dits orguens segons que de present yo, dit Hieroni Folques, ho promet en dit nom de obrer i sachrista.

Item etiam fench pactat i capitulat inter nos, dictas partes, que lo salari del present acte de capitulacio i entregue lo hajan de pagar i paguen los sachristians i obrers de dita parrochia de sent Jaume. Et ego, dictus Petrus Serrano, organista, pro tutione et securitate dictarum centum librarum dicte mode, quas in presentia predictorum notarii et testium infrascriptorum realiter numerando habui et recepi a vobis, dicto Hieronimo Folques, dicto nomine, do vobis et vestris in fidantiam et principalem obligatum una mecum et sine me et in solidum honorabilem Michaellem Pitart, menescalem civi Valentie, qui cum adhec presens fuisset interrogatus per notarium infrascriptum si faciebat dictam fidejusionem et principalem obligacionem una cum dicto Petro Serrano et sine illo et in solidum respondens dixit se facere pro ut cum presenti facit dictam fidejusionem et principalem obligacionem simul et in solidum pro ut de super continetur. Et pro his omnibus et singulis complendis firmiterque attendendis obligarunt omnia et singula bona dictorum Petri Serrano et Michaelis Pitart et alterius eorum simul et in solidum mobilia et renunciarunt proprio foro et submitserunt se et renunciarunt et omnibus qui de in capitulis lectis et per nos dictas partes intellectis per notarium infrascriptum voce alta et intelligibili publicatis in continenti, nos, dicte partes, nobis invicem et vicissim presentibus et acceptantibus et vestris omnia et singula supradicta attendere et complere et inviolabiliter observare et contra ea non facere nec venire nec contra fieri permittere nec consentire aliqua ratione causa vel ingenio de jure vel de facto sub pena quinquaginta librarum monete Regni Valentie solvendarum et qua pena et ratto pacto. Et promittimus et juramus respective ad Dominum Deum non litigare nec rationes proponere et sub pena centum librarum dicte mode dandarum et solvendarum, qua pena, ratto semper hoc pacto manente. Ad quorum omnium et singulorum fiat ex eo largo modo cum fori submissione variandique obcione. Et pro predictis omnibus et singulis sic attendendis firmiterque complendis obligamus una parts vestrum alteri et altera alteri ad invicem et vicissim presentibus et acceptantibus omnia et singula bona vestra mobilia. Actum Valentiae.

Testes huius rei sunt venerabilis Jacobus Barbera, presbiter et in Sacra Theologia proffesor, Loci de Algemesi habitator de presenti in Civitate Valentie residens et honorabilis Petrus Gilabert et Jacobus Moreta, carpentarii dicte Civitatis Valentie.

Preinserti instrumenti copia manu propria scripta per discretum Michaellem Viventium Ximeno qua notarium recepti et in his quinque papiri cartulis presenti comprehensa contenta abstracta fuit per me Dionysium Alfonso notarium publicum Valentie regentem libros et notas dicti notarii receptoris a prothocollo eiusdem et ut ei ubique fides tribuatur hic die decimonono decembris anni MD nonagessimi

meum solitum appono sig..... num.

Arxiu Municipal Algemesí. «Llibre de la Obra e Fabrica de la Iglesia nova e actes, apoques i albarans tocans a dita Obra de Algemesí». Doc. n.º 5160.

II

1653, desembre, 28. Algemesí.

«...fonch proposat per los Jurats dient que lo mestre de capella que es hui Nofre Ginovart, clergue, ha suplicat als senyors Jurats i a Vs. Ms. suplica sien servits acollir-lo als percasos voluntaris de tota la Vila instant estiga ordenat jusan i aço Vs. Ms. vueran si es fara dit acolliment o no atenent es fill de la Vila i que sempre acostumat fero en semblants beneficiats.

Fonch votat... que acullen al dit Nofre Guinovart, mestre de capella, a tots los percasos voluntaris de la Vila i parrochia ab que lo reverent clero lo aja de acullir als percasos amortisats i no de altra manera ab atendre hia que es feu lo mateix en Juseph Alcalà, ultim mestre de capella hagut...»

A. M. ALG. «Manual de Consells», fol. 122, doc. n.º 87.

III

1659, juny, 28. Algemesí.

«En quart cap fonch proposat per lo dit Jurat en cap dient: senyors consellers sabran Vs. Ms. com lo altre dia anant a cobrar la tacha per les casses dels vehins de la present Vila i arribant a cassa Pere Guinovart per a efecte de cobrar la tacha de aquell i trobaren present mossen Nofre Guinovart, fill de aquell, digue que no volia que son pare pagas tacha per que no tenia ninguns bens propis que tots eren del dit mº Guinovart i altercant sobre lo desus dit lo dit mº Nofre Guinovart prengue un bastó contra tots los Jurats, i ens ha paregut representar tot lo desus dit a Vs. Ms. i si els pareix que se li lleve el salari de mestre de escoles al dit mº Nofre Guinovart per lo atreviment de pendre el bastó contra els dits Jurats votant sobre lo desus dit ab faves blanques i negres, advertint que les blanques vol dir que no se li lleve el salari i les negres que se li lleve. Et in continenti foren donades faves blanques i negres als srs. consellers i cobrades aquelles i contades foren atrobades ser 21 negres i 11 blanques i per quant son mes les negres desabalen que les blanques que abonen resta lo dit mº Guinovart sens salari de mestre de escoles i que se li lleve aquell com de present se li lleva i així mateix se li lleva al vot n que esta acollit...»

A. M. ALG. «Manual de Consells», fols. 351-351 rº, doc. n.º 87.

IV

1644, setembre, 6. Algemesí.

«A 6 de setembre 44, bategi yo, m^o Pau Servero, vicari, a Juan Batiste Jusep, fill de Berthomeu Cabanilles y de Catharina Barbera, con-iuges. Compares: m^o Batiste Folques y Anna Mayans de Barbera.»

Arxiu Parroquial de Sant Jaume. «Llibre de Bateigs. 1625-1660», fol. 166.

V

«Lcdo. Blas Querol

» Miguel Albuixech

» Joseph Folques

» Joseph Poblador

» Mauricio Muñoz

» Onofre Cubells

» Pedro Ximeno

» Miguel Alapont

» Jayme Medes

Lcdo. Onofre Puig

» Thimoteo Castell

» Joan Armengol

» Joseph Barbera

» Vicente Gisbert

» Pedro Sangros

» Joseph Pradas

Vicente Dominguez, sacristan.»

A. M. ALG. «Libro del Equivalente», fol. s/n. Doc. n^o 5636.

VI

1733, octubre, 11. Algemesí.

«Item, se le admiten en legitimo descargo ochenta libras sinco sueldos y sinco dineros de dicha moneda que pago a m^o Onofre Cubells, Fbro., las quales son a cumplimiento de lo que dicha Villa le devia assi por razon de las musicas en las fiestas que ha hecho la villa hasta el año 1730 como por el pie del Beneficio del Magisterio de Horganista hasta el año 1733 inclusive a razón de 10 libras al año...»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1733-1741», fol. s/n., doc. n^o 5251.

VII

1732, febrer, 8. Algemesí.

«Item, se le admiten en legitimo descargo cinco libras de dicha moneda que pagó a Joseph Gans, musico, por lo que ha importado su porción en las fiestas que ha hecho la villa desde el año 1727 hasta el 1730...»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1733-1741», fol. s/n., doc. n^o 5251.

VIII

1780, Algemesí.

«Por los derechos de los examinadores para las oposiciones del Beneficio del Organo de esta Villa, costo y diligencias de dichas oposicio-

nes, veynte y ocho libras quinze sueldos y quatro dineros...»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios y Arbitrios. 1779-1806», fol. s/n., doc. n.º 5252.

IX

1794, desembre, 27. Algemesí.

«Por el presente el Dr. D. Onofre Maria Assensi, Mayordomo de Propios de dicha villa pagara a mossen Gregorio Assensi organista de la parroquial de la mesma seis libras por un censo de capital de 200 libras impuesto contra los propios de esta villa al fuero de tres por ciento segun dotación del Supremo Consejo y por la pencion de este año...»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios y Arbitrios. 1779-1806», fol. s/n., doc. n.º 5252.

X

1817. Algemesí.

«A D. Josef Rovira, presbitero como posehedor del Beneficio del Organio de esta villa, cuatrocientos cincuenta y un real veinte y seis maravedises por las cinco pensiones vencidas en los años 1812, 1813, 1814, 1815, y 1816.»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1815-1819», fol. s/n., doc. n.º 5254.

XI

1819, Algemesí.

«A Vicente Sos Ferris 2258 rs. 28 mrs. por su salario de maestro de primeras letras...»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1815-1819», fol. s/n., doc. n.º 5254.

XII

1824, Algemesí.

«A D. Ramón Amorós, pbro. y poseedor de dicho beneficio de organio ciento ochenta rls. y quatro mrs. por dos pensiones que son las de 1823 y 1824.»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1820-1827», fol. s/n., doc. n.º 5255.

XIII

1827, Algemesí.

«A m° Manuel Climent, beneficiado y organista de esta Parroquial, ciento ochenta rls. veinte y quatro mrs. por dos pensiones del censo impuesto contra estos propios y por las pagas de los años 1826 y 1827.»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1820-1827», fol. s/n., doc. n° 5255.

XIV

1832, Algemesí.

«Por el presente y en su virtud el Depositario de Propios Mathias Galan pagara a D. Fernando Gisbert, Beneficiado y Organista de esta Parroquial noventa rls. doce mrs. por la pension del censo que estos propios corresponden a dicho Beneficiado por la paga correspondiente a este año.»

A. M. ALG. «Cuentas de Propios. 1831-1836», fol. s/n., doc. 5257.

DISPOSICIÓ DELS JOCS DE L'ACTUAL ORGUE
D'ALGEMESI

Orgue Major. Teclat primer o inferior

Violón 16'
Flautado 8'
Flauta 8'
Corno Gamo 8'
Octava 4'
Lleno 4-5 h.

Positiu. Teclat segon o superior

Flauta 8'
Gamba 8'
Voz Celeste 8'
Octaviant 4'
Quincena 2'
Sesquialtera 2 2/3' 1 3/5'
Corneta 5 h.
Trompeta 8'
Clarín 4'
Trémolo

Pedal

Subajo 16'
Violón 8'
Violoncello 8'

Enganxaments

II/P I/P II/I 16' II/I 8'
I/I Ex Leng-Ex Mix-Ex
Tutti

Pedal d'expressió per al Positiu

Al manuscrit de Cambridge del s. XII, admirem a aquest grup de músics. La figura central és el rei David que seu en magnífica trona ornamentada amb caps d'animals. Porta la seua corona real i està tocant l'arpa. A la seua esquerra hi trobem un orgue i dos manxaires que s'apoiem a una barra horizontal per a situar-se a sobre les manxes per tal de manxar amb tot el pes del seu cos

